

HESPERIAN ESPLANADI

Puistohistoriallinen selvitys

HESPERIAN ESPLANADI

Puistohistoriallinen selvitys

Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisuja
2006:10 / Katu- ja puisto-osasto

Julkaisija	Helsingin kaupungin rakennusvirasto Katu- ja puisto-osasto
Teksti ja toimitus	Matti Liski, Niina Alapeteri, Eeva Ruoff, Näkymä Oy
Painos	1000 kpl
ISBN	952-473-793-0
ISSN	1238-9579
Taitto	Jouni Heinänen, Näkymä Oy
Paino	WS Bookwell Oy, Porvoo, 2007
Kannen kuva	Hesperian esplanadi vuonna 1949 © SKOY

ESIPUHE

Hesperian esplanadi halkaisee Töölön kaupunginosan itä-länsisuunnassa ja erottaa Etu-Töölön Taka-Töölöstä. Selvitysalue jää Mannerheimintien ja Taivallahden sekä Pohjoisen ja Eteläisen Hesperiankadun väliin. Esplanadi on istutettu vaiheittain 1930-luvulla ja 1940-luvun lopussa. Sen kasvillisuus on vuosien saatossa rapistunut ja nykyään koko puistoalue on melko huonokuntoinen. Puiston peruskorjauksen on tarkoitus käynnistyä lähivuosina. Tämä raportti on laadittu peruskorjaussuunnittelun lähtöaineistoksi. Samanaikaisesti tämän työn kanssa on laadittu Hesperian esplanadin kasvillisuusinventointi, jossa on seikkaperäisesti käyty läpi alueen kasvillisuuden nykytilanne.

Selvitystyön aikana haettiin lehti-ilmoituksen kautta tietoja puiston historiasta. Niitä henkilöitä, joilla oli omakohtaisia muistoja puiston aiemmista vaiheista tai vanhoja valokuvia alueesta pyydettiin ottamaan yhteyttä. Muistoja ja valokuvia saatiin melko runsaasti. Työryhmä kiittää kaikkia haastateltuja ja kuvamateriaalia lainanneita henkilöitä.

Hesperian esplanadin puistohistoriallisen selvityksen tavoitteena on ollut kartoittaa puistoalueen kehitysvaiheet. Lisäksi on arvioitu kohteen puutarhataiteellista merkitystä ja annettu yleisluontoisia kehittämissuosituksia.

Hesperian esplanadin puistohistoriallinen selvitys on laadittu Helsingin kaupungin rakennusviraston katu- ja puisto-osaston toimeksiannosta Maisema-arkkitehti-toimisto Näkymä Oy:ssä, jossa työstä ovat vastanneet maisema-arkkitehti Matti Liski sekä dosentti Eeva Ruoff ja miljöösuunnittelija Niina Alapeteri. Työtä on katu- ja puisto-osastolla ohjannut projektipäällikkö Raija Holopainen. Selvitys on laadittu kesä-joulukuussa 2005.

SISÄLLYS

1 Kohteen sijainti ja suunnittelutilanne	9	6 Kuvaparitulkinnat esplanadin muutoksista	56
2 Puiston syntyhistoria	11	7 Kohteen arvo	69
Töölö ennen asemakaavaa	11	8 Kehittämissuosituksia	73
Asemakaavakilpailu, kanava- ja	12	Mannerheimintien ja	74
Bulevardisuunnitelmat		Runeberginkadun välinen alue	
Töölön rakentaminen ja	13	Runeberginkadun ja	75
asemakaavamuutos 1916		Mechelininkadun välinen alue	
Birger Brunilan esplanadisunnitelma	14	Mechelininkadun ja	75
		Taivallahden välinen alue	
3 Puiston vaiheet	17		
Esplanadin ja Hesperiankatujen		Viitteet	77
rakennustyöt 1934-1936	17	Lähteet ja kirjallisuus	81
Uusi esplanadi valmistuu	19	Liitteet	84
Esplanadin rakentamista jatketaan	22		
Taivallahdelle			
Bengt Schalinin ajan ”kukkiva esplanadi”	25		
50 vuotta Hesperian esplanadilla	30		
1990-luvun muutoksia	35		
4 Muistojen esplanadi	37		
5 Nykytila	43		
”Hevoskastanjaesplanadi” - Manner-	44		
heimintien ja Runeberginkadun			
välinen puistoalue			
Runebergin- ja Mechelininkatujen	49		
välinen puistoalue			
Mechelininkadun ja Taivallahden välinen	53		
puistoalue			

Kuva 1. Hesperian esplanadin sijainti.
Kartta © Kaupunkimittausosasto 161/2006

Hesperian esplanadi sijaitsee Etu-Töölössä, kaupunginosassa 13, Eteläisen ja Pohjoisen Hesperiankadun välissä, Mannerheimintien ja Taivallahden välissä. Puiston pinta-ala on 40 203 m² ja se on Helsingin kaupungin omistuksessa.

Yleiskaava 2002:ssa Hesperian esplanadi on merkitty kaupunkipuistoksi, ja se on arvioitu kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemakulttuurin kannalta merkittäväksi alueeksi. Hesperian esplanadin Mannerheimintien ja Mechelininkadun välinen osuus on merkitty puistoalueeksi voimassa olevassa asemakaavassa vuodelta 1979 (piir. nro 8044). Runeberginkadun lähellä oleva hiekkakenttä on merkitty palloilukentäksi ja leikkipuisto leikkikentäksi. Hietakannaksentien ja Mechelininkadun välillä voimassa on asemakaava vuodelta 1942 (nro 2107). Taivallahden kylpylähanketta varten laadittiin asemakaavan muutosehdotus, johon kuului myös Hesperian esplanadin Hietakannaksentien ja Taivallahden välinen alue. Asemakaavan muutosehdotus hyväksyttiin kaupunkisuunnittelulautakunnassa 16.12.2004, mutta odottaa kaupunginhallituksen käsitteilyä. Kylpylän vaihtoehtoisista sijoittamispaikoista on tekeillä selvitys.

Etu-Töölön ja Taka-Töölön alueelle tehty viheraluesuunnitelma vuosille 2003-2012 hyväksyttiin 12.12.2002. Se on ns. strateginen suunnitelma, jonka tarkoituksena on ohjata alueen puistojen ja metsien kehittämistä sekä hoidon laatua ao. kaudella. Suunnitelmassa todetaan, että esplanadin kunnostuksen tarve on ilmeinen. Sen tavoitteena tulee olla esplanadin entisen olemuksen palauttaminen mm. kasvillisuutta ja kalusteita uusimalla.

Kuva 2. Näkymä kohti keskustaa nykyisen Pohjoisen Hesperiankatu 9:n kohdalla vuonna 1912. Etualalla Taipaleen huviloita. Signe Brander. HKMA 729.

Töölö ennen asemakaavaa

Töölö oli 1800-luvun alkupuolelle saakka pieni maalaiskylä monien muiden kaltaistensa joukossa. Helsingin tultua Suomen pääkaupungiksi vuonna 1812 sinne alkoi muuttaa virkamiehistöä, joka seuraavina vuosikymmeninä rakennutti Töölön alueelle huviloita kesänviettoa varten. Eräs niistä oli senaattori C.J. Walleenille suunniteltu Hakasalmen huvila eli Helsingin nykyinen kaupunginmuseo, jota ympäröi laaja puisto. Töölössä oli myös kaupunkilaisten viljelypalstoja ja suuria rakentamattomia kallioalueita. Helsingin kasvaessa nopeasti 1800-luvun toisella puoliskolla Töölöön alettiin pystyttää vaatimattomia vuokrataloja, joissa asui etupäässä työväestöä.¹ Muun muassa Arkadian, Tunturilaakson (Fjälldahl), Hietakannaksen (Sandnäs) ja Vasaravuorien (Hammarberg) alueilla oli runsaasti näitä niin kutsuttuja vuokravilloja.² Töölönlahtea ja Taivallahtea yhdistävä Edesviksvägen kulki nykyisen esplanadin kohdalla jo 1700-luvulla. 1800-luvun lopulla sitä kutsuttiin nimellä Fattigsgårdsvägen, koska se johti köyhäintalolle.³

1900-luvun alussa nykyisen esplanadin tienoilla sijaitsi Taipaleen ja Bergan alueen huviloita. Taivallahden rannalla oli kaupungin omistama teurastamo, ja ns. Strömstenin plantaasi sijaitsi tulevan esplanadin pohjoispuolella. Pääasiassa venäläiset puutarhurit olivat vuokranneet sieltä palstoja viljelläkseen vihanneksia, joita he sitten kaupittelivat Helsingissä.⁴

Kuva 3. Töölö 1902. Osa Helsingin kartasta vuodelta 1902.
Plan öfver Helsingfors 1902. HKA/AO/1/61

Kuva 4. Ehdotus Töölön ja Taivallahden välille suunnitellun kanavan ympäristön järjestelyjä varten 1907. Suunnitelmassa kanavaa reunustavat kadut on nimetty Norra Hesperia gatan ja Södra Hesperia gatan. HKA/KSV/AO

Kuva 5. Förslag till boulevard mellan Töölö och Edesvikarna 1910. Kaupunginarkisto/KSV/AO

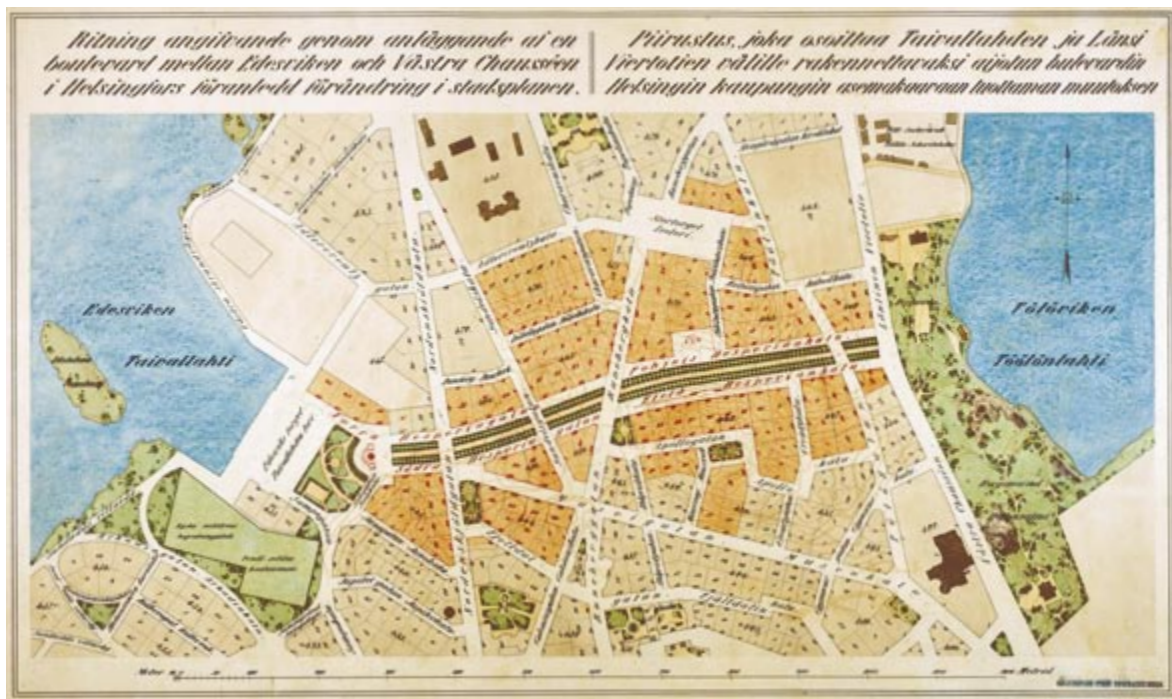

Asemakaavakilpailu, kanava- ja bulvardi-suunnitelmat

Töölön ensimmäinen asemakaava laadittiin 1800-luvun lopulla, jotta alueelle ei syntyisi enää lisää suunnittelemattomasti rakennettuja työväen asuntoalueita.⁵ Laadittu asemakaava soveltui kuitenkin niin huonosti Töölön maastoon, että sitä ei hyväksytty. Paremman kaavan saamiseksi asiasta järjestettiin Suomen ensimmäisen asemakaavakilpailu vuonna 1898. Kilpailussa menestyneet Gustaf Nyström ja Lars Sonck laativat uuden kaavan, joka vahvistettiin vuonna 1906.⁶ Siinä nykyisen Hesperian esplanadin kohdalla normaalilevyinen katu päättyy eleganttiin aukio- ja puistikkosuunnitelmaan, ja vasta sen takana on Taivallahden toriksi merkitty aukio.⁷ Tässä kaavassa katu nimetään Hesperiankaduksi.⁸

Ensimmäisen kerran Töölönlahden ja Taivallahden väliin ehdotettiin kanavaa vuonna 1891. Kanavan tarkoituksena oli parantaa Töölönlahden veden vaihtuvuutta ja liikenneyhteyksiä kaupungin satama-alueiden ja vesistöjen välillä.⁹ Kanavahanke oli suunnitteilla lähes 20 vuotta. Kanavan ylitse olisi kuitenkin pitänyt rakentaa suuria ja kalliita siltoja, ja sen lisäksi pelättiin, että kanavassa heikosti virtaava vesi voisi aiheuttavaa terveydellisiä haittoja. Asemakaavatoimikunnan mielestä tarpeeksi leveä kanava kaunistaisi kaupunkikuvaa. Pelkät esteettiset syyt eivät kuitenkaan riittäneet kanavan toteuttamiseen.¹⁰

Kun kanavahanke kaatui, valtuustossa päätettiin, että sen tilalle istutettaisiin leveä puistokatu, bulvardi.¹¹ Bertel Jung piirsi Taivallahden ja Läntisen Viertotien välisestä bulvardista kaksi hieman toisistaan poikkeavaa ehdotusta vuosina 1910-11. Toisessa yksinkertaiset puurivit ja toisessa puukujanteet olisivat reunustaneet Hesperiankatuja.

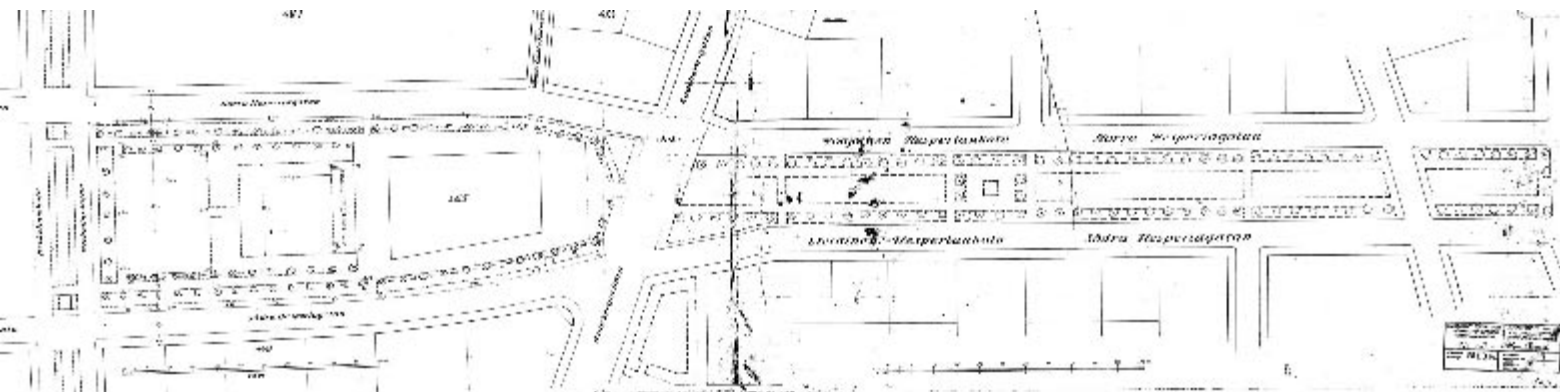

Kuva 6. Ehdotus Taivallahden ja Länsvägen väliseksi bulevardiksi 1911. Suunnitelmassa katujen nimiksi on merkitty suomeksi Pohjois Hesperiankatu ja Etelä Hesperiankatu. Kaupunginarkisto/KSV/AO

Töölön rakentaminen ja asemakaavamuutos 1916

Töölön huvilat ja kallioinen maasto saivat väistyä, kun uutta kaupunginosaa alettiin rakentaa 1900-luvun alussa. Töölön väkiluku kuusinkertaistui vuosien 1910-1930 aikana.¹² Alueen maisema oli pitkään epäyhtenäistä, kun kuusikerroksisia kivitaloja kohosi matalan huvila-asutuksen keskelle. Etu-Töölo rakennettiin pääasiassa 1910-1920-luvuilla, kun taas Taka-Töölön rakentaminen keskittyi 1930-1950-luvuille, paitsi Mannerheimintien länsireunan kortteleissa, jotka valmistuivat jo 1920-luvulla.¹³ Hesperiankatujen varrelle taloja rakennettiin 1920-luvulta 1950-luvulle.

Bertel Jung uudisti Töölön kaavaa jo vuonna 1916. Uudessa kaavassa puistot ja julkiset rakennukset saivat enemmän tilaa. Toisaalta tämä kuten kaikki muutkin 1900-luvun Töölön aluetta koskevat suunnitelmat perustuivat Taivallahden melko mittavalle täyttämislle, millä oli huomattavia vaikutuksia myöhemmän kaupunkikuvan kehittymiselle. Nykyisen esplanadin alue on Jungin uudessa kaavassa edelleen bulevardina.¹⁴

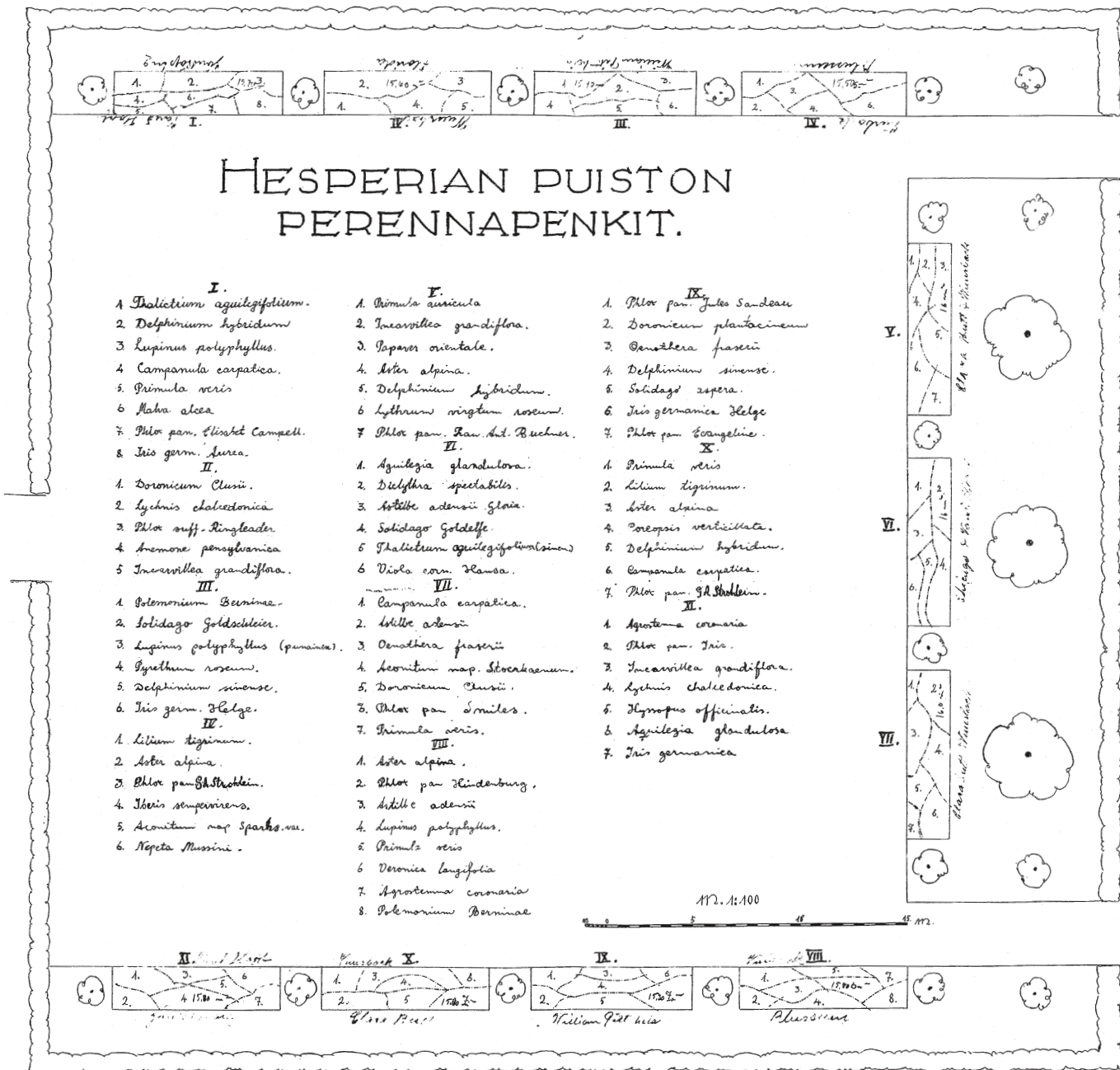
Kuva 7. Asemakaava-osa vuodelta 1933, suunnitelma nro 1399. KPOA.

Birger Brunilan esplanadis suunnitelma

Rakennusviraston katu- ja puisto-osaston arkistossa on kaksi esplanadis suunnitelmaa, joista toinen on Birger Brunilan piirtämä ja siinä on vuosiluku 1933. Toisessa samanlaisessa suunnitelmassa ei ole merkintää tekijästä tai päiväyksestä. Suunnitelmat eroavat toisistaan lähinnä vain ”Hevoskastanja-esplanadin” keskiosan käsittelyssä. Päiväämättömässä suunnitelmassa ei ole mitään keskusaikaa, kun taas Brunilan nimellä varustetussa piirustuksessa pitkittäis- ja poikittaikäytävien risteyksessä on neliömäinen aukiosommitelma, jota puuistutukset rajaavat. Tämä suunnitelma kattaa myös laajemman alueen eli Runeberginkadun länsipuolella sijaitsevan puiston, jossa se levenee istutusaluein erotetuiksi kentiksi. Suunnitelmassa on jätetty varaus rakennukselle alueen keskivaiheilla. Puuistutukset rajaavat katuja. Brunila on ilmeisesti sommitellut esplanadin vuoden 1935 heinäkuussa vahvistettua asemakaavaa varten.¹⁵ Se merkitsi puistoalueen kannalta huomattavaa parannusta aikaisempaan kaavaan verrattuna, sillä Pohjoisen Hesperiankadun lin-

jaa oli siirretty siinä pohjoisemmaksi eli Runebergin ja Mechelininkadun välinen puistoalue muodostui täten alkuperäistä laajemmaksi. Suunnitelman alakulmaan on merkitty puiden määrä sekä nurmikoiden ja käytävien pinta-aloja. Määrät vastaavat vuoden 1933 kustannusarviossa olevia tietoja.¹⁶ Brunilan suunnitelma (kuva 7) vastaa pääpiirteissään 1930-luvulla toteutettua esplanadia.

Brunilan esplanadis suunnitelmaa täydentävä leikkikentän ympäristön perennasuunnitelma on Helsingin kaupungin katu- ja puisto-osaston arkistossa. Perennastutukset on siinä numeroitu ja kasvien nimet on merkitty samalle piirrokselle (kuva 8). Suunnitelmassa ei ole merkintää tekijästä tai päiväyksestä. Perennapenkit sijoittuvat pensasaidan rajaaman kentän ympärille pientien puiden tai pensaiden väliin. Sommitelman länsilaidassa on rivissä kolme suurempaa puuta, jotka ovat alueella nykyäänkin kasvavat tammet.

Kuva 9. Esplanadin rakentamista vuonna 1933. Näkymä kohti lounasta, taustalla Eteläisen Hesperiankadun ja Runeberginkadun kulmatalo. KMKA 161.

Esplanadin ja Hesperiankatujen rakennustyöt 1934-1936

Esplanadin rakentamiseksi koko puistoalue jouduttiin tasaamaan eli käytännössä räjäyttämään alueella sijainneet kalliot. Käytävät rakennettiin huolellisesti 'kivimuureille', materiaalina käytettiin tasaamisesta saatuja kivilohkareita.¹⁷ Työt aloitettiin Mannerheimintien ja Vänrikki Stoolinkadun välillä vuonna 1931 ja alueiden käytävät ja nurmipinta valmistuivat kesällä 1932¹⁸, mutta puiden istutus tapahtui vasta 1936 Vänrikki Stoolinkadun ja Runeberginkadun välisen puisto-osuuden puuston istuttamisen yhteydessä.¹⁹

Man håller som bäst på att schakta ned de väldiga jordvallar, som här dominerat denna, en av stadens blivande finaste promenader mot sjön. ... Vad som i all synnerhet kommer att skänka värdighet åt denna allé bli kastanjerna, som komma att kanta den. Stadsträdgårdsmästaren har nämligen för avsikt att plantera detta ädla trädslag i allén. HBL 11.5.1933.

Kuva 10. 1930-luvun alun kuvassa näkyy rivi kookkaita puita reunustamassa Mannerheimintietä. MVKA 26.3.71.

Kuva 11. Näkymä Pohjoista Hesperiankatu 5:ttä kohti vuonna 1931. Etualalla Taipaleen vuokrataloja. HKMA 2959.

Kuva 12. Vuonna 1933 Runebergin- ja Mechelininkadun välinen alue on vielä kivinen kenttä. HKMA sininen kirja 157.

Vuoden 1933 kustannusarviossa Hesperian esplanadille oli varattu 77 runkopuuta.²⁰ Kaupunginpuutarhuri Johan E. Aranko valitsi esplanadille kauniisti kukivat hevoskastanjat (*Aesculus hippocastanum*).²¹ Esplanadisuunnitelmat herättivät yleistä kiinnostusta ja Huvudstadsbladet kirjoitti keväällä 1933, että puistosta on tulossa yksi kaupungin hienoimmista promenadeista. Mannerheimintien ja Runeberginkadun välinen puisto-osuus valmistui kesäksi 1934²². Suurin osa Pohjoisen Hesperiankadun kerrostaloista valmistui myös samoihin aikoihin.

Esplanadin itäosan rakentamisen aikaan Runebergin- ja Mechelininkadun välisen alueen tasaustyöt olivat vielä kesken. Puisto-osaston vuoden 1934 kustannusarviossa varattiin määräraha 90 runkopuun hankkimiselle ja istuttamiselle tälle alueelle. Alueen rakentamistyöt aloitettiin kuitenkin vasta vuonna 1936, jolloin sinne istutettiin hevoskastanjarivistöjen²³ lisäksi orapihlaja-aidat²⁴. Runeberginkadun ja hiekkakentän väliin jäävän istutusalueen kasvillisuuden istutuksista ei löytynyt merkintöjä tutkituista asiakirjoista. Todennäköisesti kyseiselle alueelle istutettiin pensaita ja puita kuitenkin jo vuoden 1936 tienoilla, sillä ne näkyvät melko kookkaina vuoden 1944 ilmakuvasa. 1950-luvulla otetussa viistoilmakuvasa näkyy kookkaita muotoon leikattuja puita ja pensasryhmiä.²⁵

Leikkikentän perennasommitelma ja sitä reunustavat istutukset tehtiin myös vuonna 1936 aiemmin esitetyn (kuva 8) suunnitelman mukaisesti.²⁶ Leikkikentän ympärille istutettiin syreeniaidanne ja sen sisäpuolelle perennapenkien väleihin runkosyreenit.²⁷ Kentän toista laitaa reunustamaan istutettiin kolme tammea, jotka leikattiin kartion muotoon.

Uusi esplanadi valmistuu

Vasta valmistunutta Hesperian esplanadia ja erityisesti sen ihanasti kukkivia hevoskastanjoita ylistettiin lehtien palstoilla.²⁸ Esplanadin keskiosassa, pitkittäis- ja poikittaiskäytävien risteyksessä oli neliömäinen aukiosomitelma, jota leikatut pensasaidat ja muotoon leikatut tammet (4kpl), rajasivat idässä ja lännessä. Nurmialueet olivat rajattu kadun puolelta matalin metallilanka-aidoin. Käytävien ja nurmikoiden risteysalueet sekä somitelman keskiosassa ollut kukkasarka olivat myös aidoin suojattuja.

Käytävien varrella ja aukiolla oli ensimmäisenä vuonna 32 koivupenkkiä.²⁹ Jäteastioita oli sijoitettu harvakseltaan käytävien reunoille. Esplanadin jäteastiat olivat 1930-luvulla yleisesti käytettyjä mustia metallisia lieriöitä, jotka olivat kiinnitetty mustaan metalliseen tolppaan. Esplanadia rajasi kapeahko, keraamisilla laatoilla päällystetty jalkakäytävä (kuva 13).

Kuva 13. Vasta valmistunut esplanadi vuonna 1934. HKMA 25309.

Kuva 14. Keskusaukiolla kesällä 1938. Yksityiskokoelma.

Runebergin- ja Mechelininkadun välisellä puistoalueella oli kolme hiekkakenttää. Kaksi oli pensasistutuksien rajaamia leikkialueita ja kolmas kenttä oli alun perin varattu rakentamiselle.³⁰ Toisella leikkikentällä oli yksi keinu ensimmäisestä vuodesta alkaen,³¹ muita leikkivälineitä ei sen ajan helsinkiläisissä puistossa yleensä ollutkaan.

Esplanadin istutukset ja kalustus kokivat sittemmin joitakin muutoksia. Esplanadin ja sitä rajaavien jalkakäytävien väliin istutettiin orapihlaja-aidat vuonna 1936.³² Samana vuonna keskusaukiolle perustettiin kaksi hiekkalaatikkoa.³³

Kuva 15. Aukiosommitelma vuonna 1935 tai 1936, kevätkuva. Runkopuita ei näy kuvassa, mikä saattaa johtua varhaisesta vuodenajasta ja siitä ettei runkopuita vielä ole tuotu ulos. HKMA 13801.

Kuva 16. Näkymä esplanadia pitkin kohti länttä 1938. Etualalla Töölönkatu ja daaliaistutuksia. MVKA 23.01.69.

Kesäkukkaistutukset vaihtelivat vuosittain, kuten muisakin Helsingin puistoissa. Vuonna 1934 Puutarha-lehdessä julkaistussa kuvassa näkyy pieniä runkopuita esplanadin keskusaution molemmin puolin,³⁴ ne olivat mahdollisesti runkoverenpisaroita tai runkoruusuja, joita käytettiin tuolloin Helsingin puistoissa.³⁵ Aukiosommitelman keskellä sijaitsevalla istutusalueella oli matalien ryhmäruusujen lisäksi runkopuita, todennäköisesti runkoruusuja ainakin vuonna 1938. Eräässä valokuvassa näkyy, että aukion pohjoisreunalla oli samana vuonna myös säleikköihin tuettuja kasveja, jotka näyttivät lähinnä ruusuilta.³⁶ Mainittakoon vielä, että

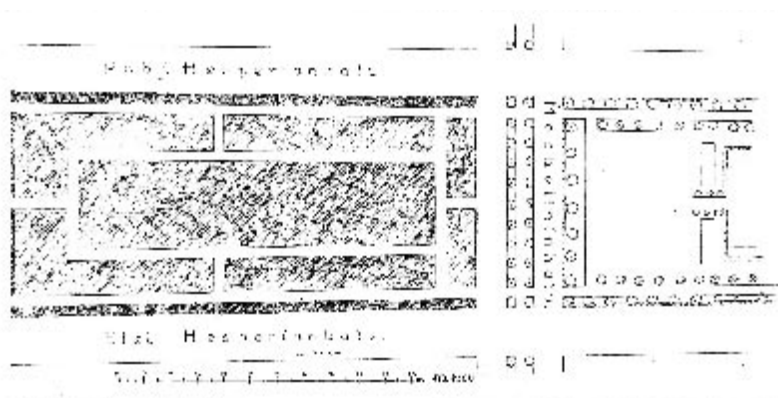
Esplanadin Töölönkatuun rajautuvien nurmikenttien päässä oli daaliaistutuksia ainakin vuosina 1937-1938.³⁷ Muilta vuosilta ei ole valokuvia tai muita tietoja, joiden perusteella istutusten vaihtelua voitaisiin seurata tarkemmin.

Piireittäin liikkuvat puistovahdit kuuluivat esplanadin kuvaan vuodesta 1935 alkaen. He valvoivat istutusten lisäksi muun muassa keinujen käyttämistä ja he vastasivat myös niiden kunnossapidosta.³⁸ Keinut, hiekkalaatikot ja puistokalusteet vietiin talveksi säilöön, kunnostettiin ja tuotiin takaisin puistoihin keväällä.³⁹

Esplanadin rakentamista jatketaan Taivallahdelle

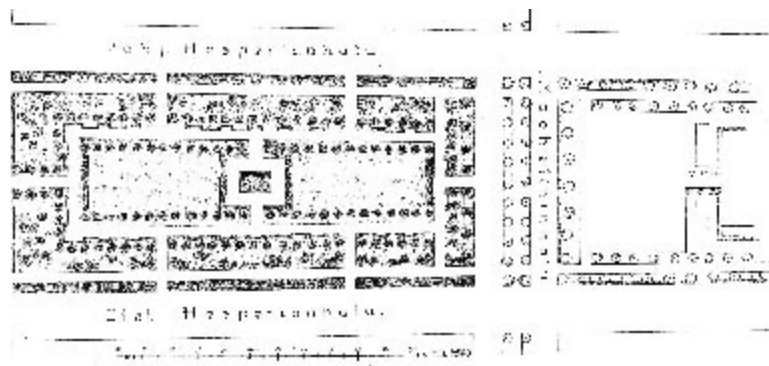
Esplanadin läntisimmän osan rakentamista ei voitu tehdä ennen kuin Taivallahden täyttäminen oli saatu lopullisesti valmiiksi. Vielä 1900-luvun alussa merenlahti ulottui nykyiselle Mechelininkadulle asti (kuva 3).⁴⁰ Ranta-aluetta täytettiin useaan otteeseen, mutta vasta vuoteen 1943 mennessä lahti oli tullut täytetyksi nykyiseen rantaviivaan saakka.⁴¹ Hesperian esplanadin läntisin osa sijaitsee melkein kokonaan tällä täytetyllä

alueella. Täytetyn alueen reunalla, Taivallahden rannalla sijaitsi vuoteen 1933 asti edellä mainittu teuras-tamo. Epäselvän suunnittelutilanteen vuoksi alue oli pitkään joutomaata. Tämän puistoalueen suunnittelu-ja rakentamisvaiheista ei ole tarkkoja tietoja. Tiedetään vain, että 1930-luvun lopussa se oli osa Hietaniemen, Taivallahden ja Humallahden rannoille suunniteltua niin sanottua Länsipuistoa (Västparken).⁴²

Kuva 17. Tässä sommitelmassa suoraviivainen käytäväverkosto jakaa alueen suorakaiteen muotoisiin osiin. KPOA.

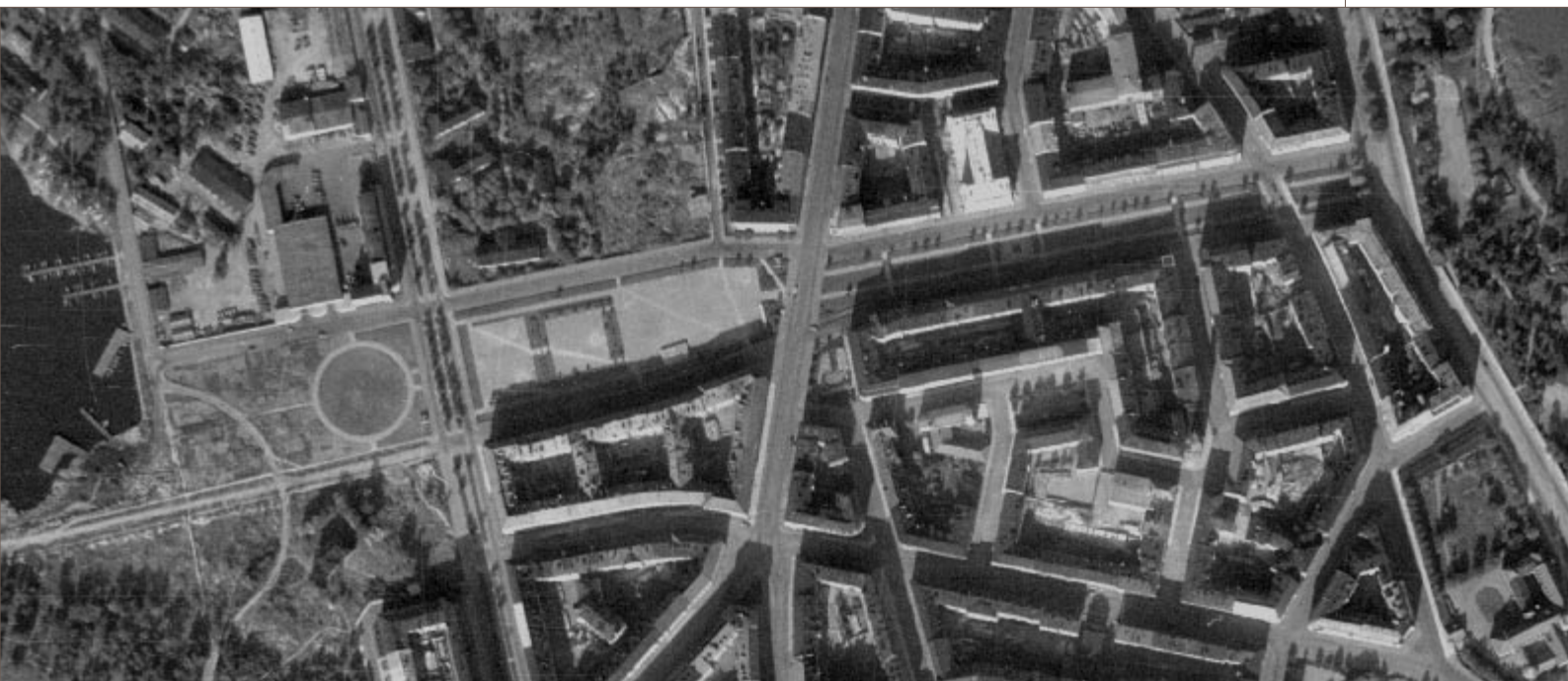
Kuva 18. Tämä sommitelma sisältää myös istutussommittelun. Laidalla sijaitsevien puurivien lisäksi puita on riveissä kaikkien pitkitäissuuntaisten käytävien reunoilla. Keskellä on keskusaihe, jota rajaavat istutuskaistaleet. Keskiosässä on suorakaiteen mallinen istutusaihe. Suorakaiteen mallisiin nurmialueisiin on tehty syvennyksiä ilmeisesti penkkejä ajatellen. Puiden lisäksi laittamaisia käytäviä reunstavat pensasryhmät. KPOA.

Katu- ja puisto-osaston arkistossa on kolme Hesperian esplanadin länsipäätä koskevaa suunnitelmaluonteista piirrosta. Kahdessa piirroksessa ei ole sen enempää suunnittelijan nimeä kuin päivämääriä, mutta ne on todennäköisesti laadittu 1930-luvulla, sillä niiden esitystyöli muistuttaa niin paljon vuonna 1936 valmistuneen Topeliuksen puiston pohjoisosan suunnitelman piirustustapaa.⁴³ Hesperian esplanadia koskevat suunnitelmat ovat käytäväverkostoltaan keskenään samanlaisia, ne eroavat toisistaan vain esitettyjen istutusten määrässä ja järjestyksessä. Molemmat suunnitelmat on tehty samalle pohjalle. Toinen suunnitelma saattaa olla asemakaavaosastolla tehty, toiseen on todennäköisesti sommiteltu istutukset puisto-osastolla, mikä oli tavallista 1930-luvulla.⁴⁴

Suuri osa alueen käytäväverkostosta rakennettiin vuonna 1939, ja Mechelininkadun lähistöllä olevat nurmientä perustettiin 100 metrin matkalta todennäköisesti samassa yhteydessä.⁴⁵ Puiston käytävät ja mainittu nurmipinta ovat nähtävissä vuoden 1943 ilmakuvassa.⁴⁶ Taivallahden rannan kiveäminen aloitettiin talvisodan päätyttyä vuonna 1940. Samalla esplanadin läntisintä osaa alettiin täyttää muun muassa Rajasaaresta tuodulla lietteellä. Muun puistoalueen rakentaminen keskeytyi kuitenkin toistamiseen, kun Neuvostoliitto aloitti pommitukset vuoden 1941 kesäkuussa. Puisto-osaston toimintakertomuksista käy ilmi, että alueelle ajettiin kuitenkin ruokamultaa koko jatkosodan ajan. Alueella näyttää olleen myös puutarhapalstoja tämän sodan aikana ja ehkä vielä sen jälkeisinä pulavuosinakin.⁴⁷

Kuva 19. Ilmakuva vuodelta 1944. Topografikunta.

Kuva 20. Esplanadi 1942. HKMA 13999.

Sotien aikana Helsingin puistojen ylläpidon tasosta jouduttiin luonnollisesti tinkimään. Hesperian esplanadilakin nurmi oli joinakin vuosina reilusti ylikasvuinen ja käytävien reunat viimeistelemättä.⁴⁸ Puisto-osaston tehtäviin kuului sodan aikana vain puistojen puhtaanapito. Sotatilanteen takia osa penkeistä jäi talven ajaksi puistoihin.⁴⁹ Nurmikenttien jokavuotisia paikkaustöitä ei tehty ja kaupunginhallitus kehotti käyttämään kukkaistutuksissa vain yksinkertaisia ja huokeita kasveja.⁵⁰ Keväisiä sipulikasvi-istutuksia ei enää puistoissa näky-

nyt, niiden tilalla oli orvokkeja, lemmikkejä ja tuhatkaunoja.⁵¹ Kukkaistutukset vähenivät sota-ajalla niin varojen puutteen kuin myös perunoiden viljelyn ja sirpalesuojakaivantojen takia. Sirpalesuojia tehtiin moniin puistoihin jo ennen talvisotaa,⁵² ja perunanviljelyä varten Helsingin puistoista vuokrattiin kaupunkilaisille 1-2 aarin palstoja vielä vuonna 1946. Ei kuitenkaan tiedetä, oliko Hesperian esplanadilla sirpalesuojia, palsta-alueita oli puiston tällöin vielä osittain rakentamattomassa länsipäässä.

Bengt Schalinin ajan "kukkiva esplanadi"

Kuva 21. "Lemmenpolku". HKMA 261.

Esplanadin puusto vaurioitui osaksi sotien aikana Helsinkiin kohdistuneissa ankarissa pommituksissa, mutta eräät hevoskastanjat kuolivat myös talven 1939-1940 ankarissa pakkasissa.⁵³ Pohjoista Hesperiankatua rajanneet harventuneet puurivit näkyvät selvästi vuonna 1944 otetussa ilmakuvassa. Sodan päätyttyä Runebergin- ja Mechelininkadun välisellä osuudella kasvaneet hevoskastanjat siirrettiin alueen itäosassa vaurioituneiden puiden tilalle. Samassa yhteydessä eteläisen käytävän varrelle istutettiin toinen rivi hevoskastanjoita.

Runebergin- ja Mechelininkadun väliselle alueelle tehtiin kokonaan uudet puuistutukset. Puulajiksi valittiin tällä kertaa jalava, ja taimia hankittiin 90 kpl.⁵⁴

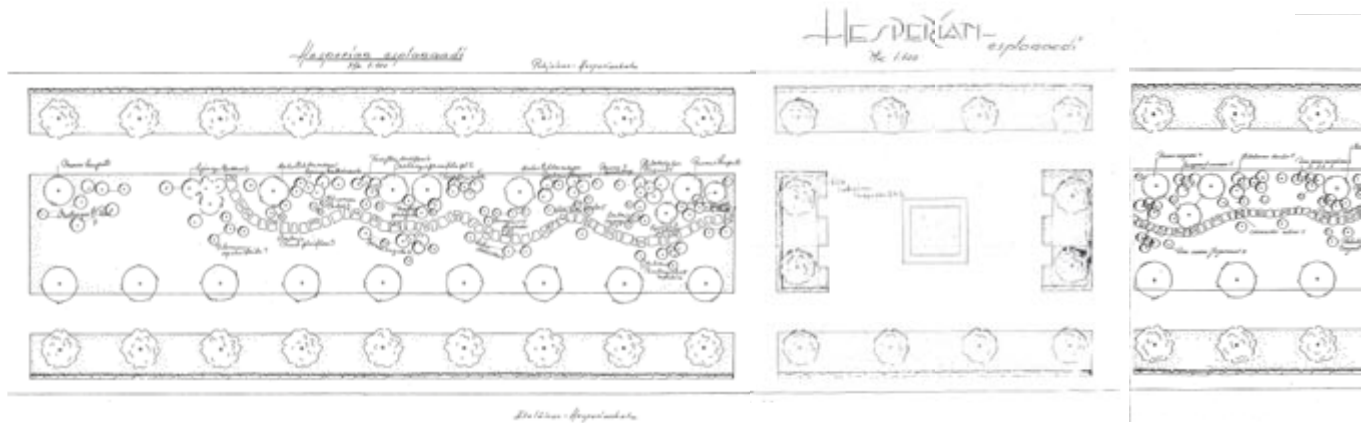
"Hevoskastanjaesplanadia" alettiin kunnostaa myös muuten. Sen keskellä olevalle nurmikentälle perustettiin pitkä, aaltomaisesti linjattu istutusalue, jossa oli runsaasti niin kivikkokasveja kuin sipulikukkiakin sekä muita perennoja ja niiden lisäksi vielä kukkivia pensaita ja niin sanottuja kukkapuita. Istutusalueen halki kulki

samoin aaltomainen liuskekivikäytävä niin, että ihmiset pääsivät tutustuman kasveihin aivan läheltä. Tämä istutus valmistui vuonna 1947.⁵⁵ Useita kutsumanimiä saanut kukkaispolku ja sen istutukset olivat todennäköisesti Helsingin kaupunginpuutarhurina tuolloin toimineen Bengt Schalinin käsialaa.⁵⁶ Katu- ja puisto-osaston arkistossa on kolme erillisillä papereilla tätä uutta ”kukkivaa esplanadia” esittävää istutussommitelmaa, mutta niitä ei ole varustettu allekirjoituksilla tai päivämäärillä. Töölön piiripuutarhurina vuosina 1964-1974 toiminut Sami Sievi tunnisti piirroksen rakennusvirastossa ainakin 1950-60-luvulla toimineen piirtäjä Martti Savolan työksi.⁵⁷ Piirustustyyli on sama kaikissa sommitelmissa, mutta tekstaustyyli poikkeaa hieman. On kuitenkin to-

dennäköistä, että kaikki kolme piirustusta ovat saman henkilön tekemiä. Istutussommitelman kasvit on esitetty liitteessä 1.⁵⁸

Hesperian esplanadin puistokortissa on luettelo vuonna 1947 istutetuista kasveista.⁵⁹ Siinä on kuitenkin osittain eri kasveja kuin edellä mainituissa piirroksissa. Tämä johtuu ehkä siitä, että Bengt Schalinilla oli tapana päättää istutettavien kasvien lopulliset paikat vasta puistossa ja osoittaa ne puutarhureille kävelykepillä. Kasvit tuotiin paikalle hänen tilaustensa mukaisesti, mutta on mahdollista, että niiden määrät ja lajit ovat vaihdelleet taimien saatavuudesta riippuen. Puistokortin merkintä ”vuonna 1947 istutetut kasvit” viittaa joka tapauksessa siihen,

Kuva 22. Istutussommitelma ja keskusaukion sommitelma. KPOA.

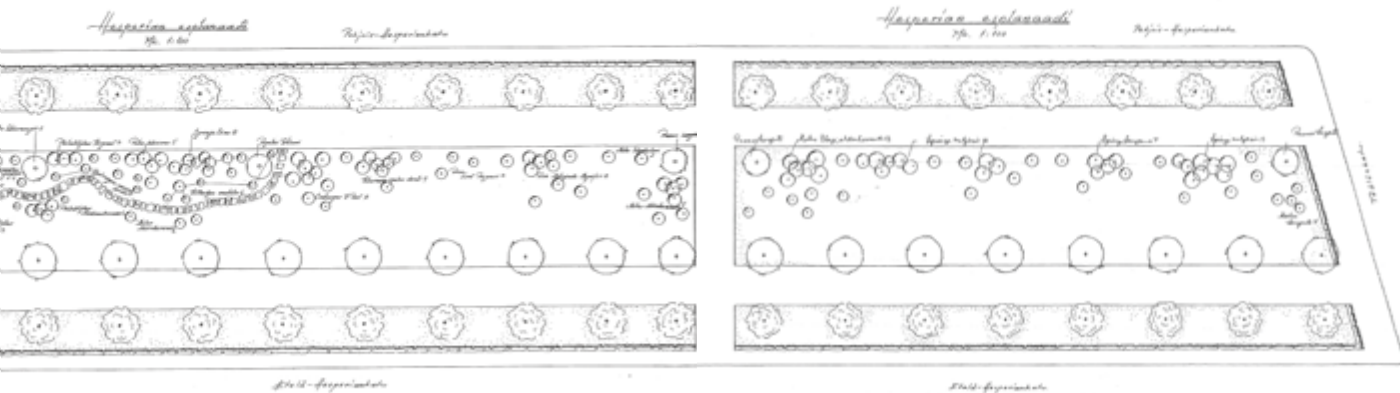

että luettelo on kirjoitettu vasta istuttamisen jälkeen. Puistokortti on Sievin edeltäjän Viljo Lehtisen käsialaa.⁶⁰ Puistokortin kasviluettelo on esitetty liitteessä 2.

Vuonna 1949 julkaistussa kirjassa 'Suomen puutarhoja' on kuva uudesta istutusalueesta.⁶¹ Se on luultavasti otettu istutuksen jälkeisenä vuonna eli 1948. Kuvassa näkyy puu- ja pensasistutusten lisäksi runsaasti perennoja, joita ei ole em. piirroksissa. Schalin antoi istuttaa lumikelloja, sinililjoja, helmililjoja ja esikoita sekä tulppaaneita käytävän ympäristöön syksyllä 1947.⁶² Kuvassa näkyy muun muassa syreenejä, happomarjapensaita ja valkoisena kukkivia pensaita, jotka näyttävät selvästi angervoilta. Jos vertaa valokuvassa ja em. piirustuksissa

näkyviä pensaita toisiinsa, voi todeta, että ne vastaavat hyvin toisiaan. Sekä lajit täsmäävät että myös se, missä ao. kasvit silmämääräisesti arvioiden sijaitsivat. Schalin antoi täydentää näitä istutuksia vuosittain uusilla pensailta, aina vähän sen mukaan oliko joku yksilö vaurioitunut tai oliko hän saanut hankituksi kasveja, joiden kelpoisuutta hän halusi kokeilla tällä alueella.

Katu- ja puisto-osaston arkistosta löydettyjen piirrosten joukossa on myös ”hevostakanjaesplanadin” keskusaukiota koskeva istutussuunnitelma (kuva 22). Se koskee pääasiassa aukiota lännessä ja idässä rajaavia istutuskais-taleita, joihin on ehdotettu istutettavaksi lisää ruusu-pensaita.

Kuva 23. "Ehdotus istutusten järjestelyksi Hesperian Esplanadin jatkoon". Kartalla ei ole sen enempää päiväystä kuin suunnittelijan tai piirtäjän nimeäkään. KPOA.

Esplanadin länsisosan perustamistöiden keskeytymisestä jatkosodan syttyessä kerrottiin jo edellä. Siinä yhteydessä mainittujen kahden suunnitelman lisäksi katu- ja puisto-osaston arkistossa on myös kolmas piirustus, päiväämätön ja ilman tekijän nimeä oleva "Ehdotus istutusten järjestelyksi Hesperian Esplanadin jatkoon" (kuva 23). Sami Sievi on sitä mieltä, että sen on piirtänyt Martti Savola.⁶³ Kysymyksessä on todennäköisesti 1940-luvulla tehty istutussommittelu. Siinä puiden ja pensaiden ryhmät sijaitse-

vat pyöreän nurmikentän ympärillä, jolle ei ole ehdotettu mitään istutuksia. Lehti- ja havupuut muodostavat omat, erilliset ryhmänsä. Pensasaita reunustaa puistoa kolmella sivulla. Pienet, pilvimäisesti piirretyt kuviot tarkoittanevat joko pienempiä pensaita tai ehkä myös osittain perennaryhmiä. Sommitelman kaakkoiskulmassa on ilmeisesti jonkinlaista rakennusta esittävä musta neliö. Merkintä saattaa tarkoittaa puhelinkoppia tai muuntajakaappia.

Puiston istutukset toteutettiin todennäköisesti tätä sommitelmaa soveltaen. Hesperian esplanadin puistokortissa on merkintä: "Hesperian espl. alaosa istutettu 1949", ja sen jälkeen on luettelo kasvilajeista (kuva 24). Puiston istuttaminen tapahtui siis todennäköisesti vuonna 1949.⁶⁴ Suuri osa puistokortissa mainituista kasveista on edelleen puistossa. Lajivalintoja ja istutuksia pidetään edellä mainitun, vuosina 1946-1957 Helsingin kaupunginpuutarhurina toimineen Bengt Schalinin työnä.

Kuva 24. Osa Hesperian esplanadin puistokorttia. KPOA.

Hesperian espl. alaosa istutettu 1949:			
<i>Abies concolor</i>	30	<i>Asa spin. hisp. Trichlorus</i>	5
<i>Asa spin. hisp.</i>	49	<i>Conde de Flebe</i>	10
<i>Platanus</i>	13	<i>Chap. de Napoleon</i>	20
<i>Pionia melanocarpa</i>	20	<i>Great Whetum</i>	20
<i>Patula verrucosa</i>	4	<i>Langtunaise</i>	10
<i>Cornus kousklingii</i>	30	<i>Sorbus aria magnifica</i>	3
<i>Stolon. Wamirama</i>	25	<i>Chrysothylis</i>	2
<i>Cotoneaster Zabelii</i>	10	<i>Spirea van. Blundellii</i>	20
<i>Tamara</i>	40	<i>Syringa v. Hugo de Thies</i>	9
<i>Pyracantha</i>	1	<i>Prin. Sautgeana</i>	10
<i>Hydrangea arborescens</i>	32	<i>Ulmus laevis</i>	7
<i>Malus argentea</i>	12	<i>" montana</i>	26
<i>Philadelphus pubescens</i>	30	<i>" glabra</i>	3
<i>Populus canadensis</i>	2		
<i>Tricoparpa</i>	8		
<i>Pseudotsuga carnea</i>	7		
<i>Donquerii</i>	5		
<i>Rosa Moyoni</i>	10		
<i>Quercus</i>	5		
<i>Prinos. Elmistomoy</i>	10		
<i>Highdownensis</i>	10		
<i>Mandarinblush</i>	20		

50 vuotta Hesperian esplanadilla

Esplanadin ulkonäkö oli 1950-luvulla paljolti Bengt Schalinin käsissä. Sami Sievin, Etu-Töölön entisen piiripuutarhurin, mukaan hän antoi istuttaa sinne vuosittain uusia kasveja. Istutuksista ei useinkaan tehty minkäänlaisia dokumentteja. Kaupunginpuutarhurin toimesta luopumisensa jälkeenkin Schalin kiersi useana kesänä seuraajansa kaupunginpuutarhuri Jonne Törmän, silloisen työnjohtaja Pekka Jyrängön sekä muiden puisto-osaston työntekijöiden kanssa tarkastelemassa Helsingin puistoja. Kiertokäynneistä on säilynyt joitakin arvokkaita, inventointityyppisiä kasviluetteloja (liite 3).⁶⁵

Edellä mainittua aaltomaisesti linjattua uutta puistokäytävää alun perin peittäneistä liuskakivistä luovuttiin 1960-luvun alussa ja se muutettiin hiekkapintaiseksi. Kookkaiksi kasvaneet hevoskastanjat varjostivat esplanadia voimakkaasti jo tuolloin. Kukkaistutuksia yritettiin kuitenkin pitää edelleen yllä ja niitä uusittiinkin vielä vuosina 1964-68.⁶⁶ Varjoisuus oli kuitenkin jo käymässä kohtalokkaaksi perennaistutuksille ja monille pensaillekin. Ne säilyivät kauimmin Runeberginkadun puoleisella jaksolla, koska se oli valoisinta aluetta. Viimeiset perennat poistettiin alueelta 1960-luvun lopussa.⁶⁷

Kuva 25. Viistoilmakuva 1950-luvulla kohti Töölönlahtea. HKMA 261238.

Kuva 26. Hesperian esplanadin länsipään leikkikenttä kuvattuna Taivallahden koulun portailta vuonna 1961. MVKA 6.1.87.

Olympiavuosi 1952 näkyi myös Hesperian esplanadilla. Ennen kisoja koko kaupunki sonnustautui juh-lakuntoon. Taivallahden alueen vanhalla ja jo kauan sitten käytöstä pois jääneellä hautausmaalla korjailtiin kumoon kierähtäneitä hautakiviäkin.⁶⁸ Mechelinin- ja Hesperiankatujen kulmassa oli olympialavaksi kutsuttu tanssilava.⁶⁹ ”Hesperiankadun päässä hikoilee [George de] Godzinsky ilta illan jälkeen ja vastapäisen auto-kompanian ikkunoissa roikkuvat pojat hukuttavat haikeutensa laulamalla kilpaa orkesterin kanssa”.⁷⁰

Olympiavuonna Suomeen uutuutena tuotettua Coca-colaa myytiin mm. Pohjoisen Hesperiankadun varrella, Mehiläisen sairaalan lähistöllä.⁷¹

Leikkikenttätoiminta yleistyi 1950-luvulla. Valvottuja leikkikenttiä oli toiminnan alkaessa liian vähän, joten kaupunki sijoitti useisiin paikkoihin hiekkalaatikoita. Niinpä keskusaukiolla 1930-luvulla sijainnut istutus-alue oli vaihtunut isoon hiekkalaatikkoon ilmeisesti jo 1950-luvun lopulla. Istutusalue palautettiin 1960-

luvun lopulla, jolloin Taivallahden leikkipuisto aloitti toimintansa Runeberginkadun länsipuolella.⁷² Siellä oli 1950-luvulla hiekkalaatikkojen lisäksi keinut, itse pyöritettävä karuselli sekä kiipeilykaari.⁷³ Talvisin suurella hiekkakentällä oli luistintrata ja alatasolla puinen kelkkarata.⁷⁴

Hesperian esplanadilla ohjattu leikkipuistotoiminta alkoi vuonna 1968. Aluksi leikkipuistossa oli pieni mökki, jossa oli leluvarastot ja lämmin tila lähinnä ohjaajia

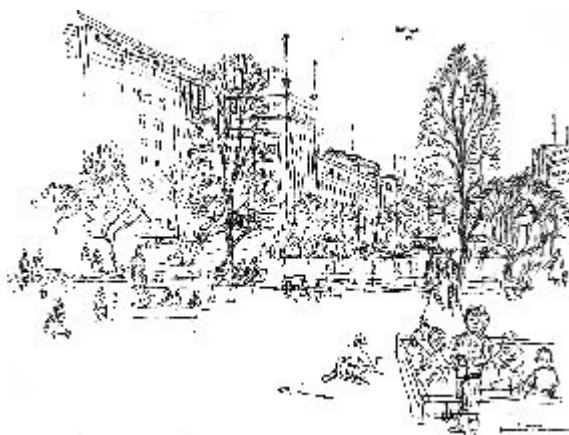
varten. Lapsille saatiin lämmintä sisätilaa vuonna 1976, kun 50 neliömetrin suuruinen leikkipuistorakennus valmistui.

Mannerheimintien ja Töölönkadun väliselle alueelle perustettiin kapea ja pitkä ruususkäytävä 1960- ja 1970-luvun vaihteessa. Siinä oli tummanpunakukkaisia tertturuuksuja, mahdollisesti 'Alain'-lajiketta (Meilland 1948).⁷⁵ Runeberginkadun lähelle istutettiin samanlainen ruususkäytävä, jossa kasvoi vaaleanpunakukkaista 'Queen Elizabeth' -lajiketta (Lammerts 1954).

Kuva 27. Leikkikenttä. 1950-luvulla keinut olivat vielä puusta. HKMA 9299.

1970-luvun lopun valokuvista näkee, että keskinurmel-
le Schalinin aikana istutetut pensaat olivat kasvaneet jo
kookkaiksi monihaaraisiksi pikkupuiksi.⁷⁶ Kiemurteleva
käytävä erottuu vielä nurmella, mutta sitä ympäröineis-
tä kukkaistutuksista oli tuolloin enää vain osa jäljellä.
Käytävien risteyskohdat ja kukkaistutuksen pohjois-
reuna oli rajattu metallilanka-aidalla vielä 1980-luvun
alussa.⁷⁷ Talvi 1987 oli kohtalokas hevostakanjoille.
Seuraavana kesänä 16 puuta jouduttiin kaatamaan tal-
vivaurioiden takia.⁷⁸

Kuva 28. Canal Grande -kirjoituksen kuvituksena käytetty Henrik
Tikkasen piirros. HBL 23.5.1962. © Henrik Tikkanens Dödsbo.

Kuva 29. Näkymä Hietakannaksentielle vuonna 1956. HKMA 255965.

Kuva 30. Hesperian esplanadi 1950-luvulla. Taustalla Pohjoinen Hesperiankatu ja Mehiläisen rakennus. MVKA 21.5.80.

Kuva 31. Keskusaukio vuonna 1978. HKMA 101309.

Kuva 32. Lemmenpolku keväällä 1961. Yksityiskokoelma.

1990-luvun muutoksia

Esplanadilla tehtiin 1990-luvulla useita pieniä ja suuria muutoksia, jotka vaikuttavat sen yleisilmeeseen edelleenkin. Eniten keskustelua herättäneet tapahtumat olivat kahdelle tasavallan presidentille, Risto Rytille ja L.K. Relanderille omistettujen muistomerkkien pystyttäminen ”Hevoskastanjaesplanadille”. Taiteilija Veikko Myllerin Rytin muistoksi laatima kulmikas pronssinen teos ”Vastuun vuodet” paljastettiin Mannerheimintien ja Töölönkadun välisen puistoalueen keskusnurmella vuoden 1994 syyskuussa. Alueella aiemmin olleet ruusuisutukset poistettiin siinä yhteydessä.⁷⁹ L.R. Relanderin graniittinen muistomerkki ”Alhaalta ylös, ylhäältä alas” pystytettiin saman esplanadi-alueen vastakkaiseen päähän eli Runeberginkadun lähelle vuoden 1996 marraskuussa. Sen on laatinut kuvanveistäjä Matti Peltokangas. Muistomerkin tieltä poistettiin täällä ruusujen lisäksi myös runko-orapihlajia.

Muita muutoksia:

- Uusi pyörätieyhteys otettiin käyttöön Töölönlahden ja Taivallahden välillä. Runeberginkadun ja Töölönkadun välillä ”Hevoskastanjaesplanadin” eteläinen puistokäytävä muutettiin pyörätieksi⁸⁰. Muualla esplanadilla pyörätie kulki Eteläisen Hesperiankadun laidalla.
- Esplanadin länsiosan pyörökäytävän vierellä kasvaneita pensasruusuja täydennettiin Keskas-ruusuilla 1994.
- 1990-luvun lopulla huonokuntoisia hevoskastanjoita jouduttiin kaatamaan useaan otteeseen (ainakin vuosina 1998 ja 2000).⁸¹ Eteläpuolisista puuriveistä poistettujen puiden tilalle istutettiin kokeeksi ulkomailta tuotettuja hevoskastanjoita vuonna 2000.
- Taivallahden leikkiapuistoa kunnostettiin 1980-90-lukujen taitteessa. Rakennusta remontoitiin ja laajennettiin ja piha-alue kunnostettiin maisema-arkkitehti Leena Iisakkilan suunnitelman mukaan. Rakennus uusittiin vuonna 2001, jolloin myös varastorakennus pystytettiin.⁸²

Kuva 33. Näkymä esplanadilta vuonna 1982. Oikealla 'lemmenpolku'. HKMA 220174

Kuva 34. Lapset ja äiti leikkikentällä vuonna 1951. Taustalla Pohjoisen Hesperiankadun ja Välskärinkadun kulma. Yksityiskokoelma.

Kuva 35. Lapset ja äiti leikkikentällä vuonna 1953. Yksityiskokoelma.

Kuva 37. Lapsia leikkimässä Esplanadin länsipäässä 1954. Yksityiskokoelma.

Kuva 36. Lapsi koivupenkillä 1949. Yksityiskokoelma.

Helsingin kaupungin rakennusvirasto antoi 2.10.2005 julkaista ”Helsingin Uutiset” -lehdessä ilmoituksen, jossa yleisöä pyydettiin kertomaan Hesperian esplanadiin liittyviä muistoja. ”Helsingin Sanomat” ja ”Metro” -lehti julkaisivat omasta aloitteestaan saman pyynnön. Yhteydenottoja tuli useita ja kuvamateriaalia löytyi kiitettävästi. Puiston lähellä asuneet henkilöt osasivat kertoa hauskoja tarinoita ja jännittäviä yksityiskohtia esplanadistaan. Muistot liittyvät enimmäkseen lapsuuden kokemuksiin. Suurin osa muistelijoista oli leikkinyt esplanadilla. Puiston merkittävydestä kertoo myös se, että sinne tultiin kauempaakin. Useilla yhteyttä ottaneilla henkilöillä oli lapsuuden aikaisia kuvia, jotka esittivät heitä leikin touhussa puistossa. Monet henkilöt korostivat sitä, että esplanadin kevät oli painunut erityisen hyvin heidän mieleensä. Kastanjoiden kukkiessa olo siellä oli kuin yhtä juhlaa. Kasvillisuutta koskevat muistot liittyvätkin pääasiassa hevoskastanjoihin tai

Kuva 38. Keskusaukio vuonna 1937. Näkymä kohti Mannerheimintietä. Yksityiskokoelma.

MUISTOJEN ESPLANADI

Kuva 39. Kävelyllä Pohjoisen Hesperiankadun ja Töölönkadun risteyksessä vuonna 1945. Yksityiskokoelma.

”lemmenpolun” istutuksiin (ks. alla). Puiston varrella asuvan rouvan kesäpaikassa on hevoskastanjoita, jotka on kasvatettu Hesperian esplanadilla kasvaneiden puiden hedelmistä.⁸³ Hevoskastanjat muodostivat niin tiiviin lehväkaton, että se suojasi sateelta.⁸⁴ Lasten ajanvietteisiin kuului myös hevoskastanjoiden keräily, niitä paistettiin ja syötiin.⁸⁵

1940-luvun lopulla keskusnurmikolle perustetun aalto-maisen ja runsaskukkaisen istutusalueen mielenkiintoisuus kuvastuu sen saamissa lukuisissa kutsumanimissä. Rakennusviraston työntekijä puhuu ”lemmenpolusta”, pikkutyttönä puistossa kulkenut nainen muistelee sitä ”kivitienä”, puistoa ylhäältä päin tarkastellut henkilö kutsuu sitä ”käärmepuistoksi” ja puistossa aikaansa viettänyt rouva ”kukkapoluksi”. 1950-luvulla puiston kautta

kouluun kulkenut tyttö heitti sinne kerran akileijan siemeniä. Hän muistelee, että akileijat olisivat kukkineet siellä jo sitten seuraavana vuonna⁸⁶. Todennäköisesti hänen kylvämänsä akileijat kukkivat kuitenkin vasta seuraavana tai sitä seuraavana vuonna. ”Lemmenpolun” varrella muistellaan kasvaneen mm. keltaisia ja punaisia maksaruohoja pieninä mättäinä, punaisia sammalleimuja, sinisiä, punaisia ja valkoisia leimukukkia, tulppaaneita ja krookuksia sekä vaaleanpunakukkaisia pensaita ja pieniä puita kuten myös syreeneitä.⁸⁷ Kukkapolku oli jo äitienpäivänä kukassa.⁸⁸ Joillekin oli jäänyt voimakas muistikuva salaperäisestä puistosta,⁸⁹ mikä liittyi pikkulapsena koettuihin elämyksiin tämän sittemmin ylikasvaneen kukkaistutuksen alueella.

Ihmisille tuntui olevan tärkeätä kertoa puiston hyvästä kunnosta ja hoitotasosta 1960-luvulla.⁹⁰ Orapihlaja-aidat pidettiin kunnossa ja aitaan syntyneet kulkuauidot tukittiin heti piikkilangoilla. Eräs puiston laidalla asunut vanhempi rouva muisteli sitä ’sotaa’, mikä edelsi Töölönkadun ja Pohjoisen Hesperiankadun kulmasta lähtevän vinon poikkikäytävän syntymistä. Opiskelijat katkaisivat puistoa rajanneen metalliaidan ja kulkivat nurmikon yli, joten sille tallautui nopeasti oikopolku. Kaupungin työntekijät perustivat kuluneen nurmikon uudelleen ja korjasivat aidan. Opiskelijat katkaisivat aidan ja kulkivat nurmikon poikki kuitenkin kerta toisensa jälkeen. Lopulta kaupunki suostui hyväksymään oikopolun, ja antoi kunnostaa sen oikeaksi poluksi.⁹¹

Kuvat 40, 41, 42. Lapsia leikkimässä Hesperian esplanadilla vuonna 1953. Yksityiskokoelma.

1930-luvulla pikkupoikana puistossa liikkunut muistelee, että leikkikentillä ei ollut juurikaan leikkivälineitä, pääasiassa vain penkkejä.⁹² Eräs töölöläinen muistaa, kuinka Pohjoisen Hesperiankatu 21 edessä oli sittemmin hävinnyt käytävä, johon muodostui romanttinen puukujanne. Käytävän toiselle puolelle muodostui kolmio, jossa oli lintulauta.⁹³

Joidenkin muistot olivat hyvinkin tarkkoja, eräskin henkilö muistaa, että nurmialueet oli erotettu puistokäytävistä matalalla suoja-aidalla, joka muodostui vihreäksi maalatuista putkipylväistä ja niiden välille pingotetuista rautalangoista.⁹⁴ Eräs vanhempi rouva on edelleen ih-

meissään presidenttien muistomerkkien tieltä 1990-luvulla raivattujen ruusurivien takia.⁹⁵

Monet oppivat hiihtämään ja pyöräilemään Hesperian esplanadilla. Monen lapsen muistoihin oli jäänyt puistossa ainakin keskusaukiolla toiminut puistotäti.⁹⁶ Keskusaukion oleskelualue ja leikkialue olivat todella suosittuja. Eräs töölöläinen muistaa osallistuneensa juoksukilpailuihin esplanadin nurmikon ympäri.⁹⁷ Runeberginkadun ja Mechelininkadun välisillä kentillä pelattiin pesäpalloa, potkupalloa ja neljää maalia.⁹⁸ Myös lähikoulun liikuntatunteja pidettiin kentillä.⁹⁹ Talvella alueella oli ilmainen jääkenttä, jossa pelattiin

Kuva 43. Taivallahden ranta 1950-luvulla. MVKA 12.11.60.

jääpalloa. Moni muistaa myös kaupungin kelkkamäen, joka tuotiin talvisin kentälle. Lisäksi kentälle tehtiin hienoja lumilinnuja.¹⁰⁰ Alaosassa oli hiekkalaatikko sekä kolmelle kiikkujalle tarkoitettu keinu. Keinut poistettiin vanhempien pyynnöstä, koska niissä keinuttiin ympäri, ja silloin saattoi sattua pahasti.

Ihmiset muistavat myös elävästi esplanadilla kierrelleen puistovahdin. Tämä hätyytti lapsia, jotka yrittivät viedä kastanjoita puista eikä hän suvainnut myöskään puissa kiipeilyä.¹⁰¹ Puistossa ei saanut myöskään ulkoilluttaa koiria, pelata pallopelejä muualla kuin hiekkakentällä, ajaa polkupyörällä tai rakennella majoja.^{102,103}

Puistovahti oli pelottava ja äreä, ja häntä juostiin aina karkuun.¹⁰⁴ Puistovahdit tunnisti virkalakista, mutta heillä saattoi olla myös univormu yllään.

”Puistovahti oli ankara ja peloittava herra ryhmysauvoineen, ja hänen kauhistuttavuuttaan lisäsi vielä se, että me uskoimme hänellä olleen puujalan. Nähdessään jonkun keinuvan seisoallaan eikä kauniisti istuen, hypäävän vauhdissa keinusta tai astuvan nurmikolle, hän huusi ja heilutti keppiään hurjasti. Otaksun että miehellä oli vain tämä puisto vahdittavanaan, niin usein hänet ikäväksemme tapasimme.”

Pirke Viiala

Kuva 44. Autopataljoona Pohjoisen Hesperian- ja Mechelininkadun risteyksessä 1930-luvulla. MVKA 17.6.73.

Monien muistoissa Taivallahden alue oli maaseutua, jossa poimittiin valko- ja sinivuokkoja ja viljeltiin porkkanoita.¹⁰⁵ Taivallahden rannalla pitkään sijainneesta teurastuslaitoksesta jäi joillekin lapsille karmeita mielikuvia, siitä muistettiin rotat ja veri. Nykyisen esplanadin länsipäätä kutsuttiin ”kaatoplaaniksi” siihen aikaan kun se oli vielä joutomaata. Muistoihin on jäänyt äidin kieltö, että ”kaatoplaanilla” kasvaneita tomaatteja ei saanut syödä.¹⁰⁶ Hesperian esplanadin työmaat olivat kuitenkin kiinnostavia leikkipaikkoja lapsille.¹⁰⁷ Mechelininkadun ja Taivallahden välillä kulki suuri viemäriputki, mikä oli peitetty hiekalla. Rakennelma toimi hyvänä liukumäkenä.¹⁰⁸ Taivallahden rannassa vietettiin myös paljon aikaa onkien. Eräs lapsuuden muisto esplanadistakin liittyy juuri onkimiseen. Puistotyöntekijät antoivat pikkupojille luvan ottaa mullasta kastematoja.¹⁰⁹

Olympiavuosi 1952 on jäänyt mieleen monille. Mannerheimintien reunassa oli silloin muun muassa jäätelökioski¹¹⁰ ja Mechelininkadun läheisyyteen oli rakennettu tanssilava.¹¹¹ Jouluisin Runeberginkadun läheisyydessä olevalla hiekkakentällä myytiin joulu-kuusia.¹¹² Talvisin esplanadilla on myös hiihdetty. Puiston läpi hiihti ”...kauniina talvipäivinä valtavasti ihmisiä, jotka halusivat päästä meren jälle ja sitä tietä Seurasaareen. Ikkunasta katsoen jää oli mustanaan hiihtäjiä.”¹¹³ Esplanadilla on aikoinaan suoritettu myös kansanhiihtomerkkejä.¹¹⁴

Mechelininkadun ja Taivallahden välinen puisto-alue muistetaan Autopataljoonasta, jonka talo sijaitsi Pohjoisella Hesperiankadulla, nr. 35. Muistelijoiden mukaan puistossa on sekä marssittu että soitettu ilta-soittoja.¹¹⁵ Erästä neitiä kosittiin puistossa 1960-luvun alussa.¹¹⁶ Ei siis ihme, että Hesperian esplanadin hevoskastanjat ovat saaneet myös runosuonen kukkimaan.

Tässä vielä niistä kertova laulu:

Kastanjat

*Kastanjat Hesperian,
Töölön iltaan luo tunnelman,
Puiden alla kesäkuu nukkuu,
yöhön hukkuu tie kulkijain,
kynttilät kastanjain.*

*Kauempaa nyt näen sen,
illan menneen ja nuoruuden,
kauniit hetket kastanjain alla,
taivahalla yön unelmain,
kynttilät kastanjain.*

*Joskus näinkin nähtävä on,
kastanjat ja yö puistikon,
nähtävä myös varjot puun alla,
korkealla kynttilät vain
valkoiset kastanjain.*

Sanat ja sävellys: Sirkka Tuoreniemi